

EURÓPAI
BIZOTTSÁG

Brüsszel, 2023.6.30.
COM(2023) 341 final

A BIZOTTSÁG JELENTÉSE

**AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI KÖZPONTI
BANKNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A
RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK**

Az euró bevezetése Horvátországban

A BIZOTTSÁG JELENTÉSE

AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI KÖZPONTI BANKNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK

Az euró bevezetése Horvátországban

Összefoglaló

Az uniós tagállamok közül Horvátország volt a huszadik, amely – 2023. január 1-jén – átállt az euróra. A horvát állampolgárok 61 %-a zökkenőmentesnek és hatékornynak ítélte az átállást. 88 %-uk vélte úgy, hogy megfelelően tájékoztatták a közös valutáról. Az EU által társfinanszírozott, egyedi kommunikációs kampány hozzájárult ahhoz, hogy a polgárok, a vállalkozások és a közigazgatási szervek időszerű, célzott és tömör tájékoztatást kapjanak az euróra való átállás gyakorlati vonatkozásairól.

A készpénzcsere előkészületei a terveknek megfelelően zajlottak. A Horvát Nemzeti Bank három hónappal az átállás előtt eurókészpénzt bocsátott a vállalati ügyfelek rendelkezésére. A lakosság részére elegendő euróérme-kezdőcsomagot biztosítottak. A vállalkozások jóval az átállás előtt igényelhettek eurókészpénzt a pénzügyi intézményektől.

A kuna- és az eurókészpénz kétételes párhuzamos használata zökkenőmentesen zajlott. Január 1-jén már az összes bankjegykiadó automata 70 %-a adott ki euróbankjegyeket, míg 2023. január 15-én már az ország bármely bankjegykiadó automatájából lehetett euróbankjegyeket kivenni. 2023 végéig a kereskedelmi bankoknál még át lehet váltani a kunakészpénzt. Ezt követően a kunaérmék 2025 végéig a Horvát Nemzeti Bankban válthatók át, amely a kunabankjegyek átváltását időkorlát nélkül végzi.

Az átállás előtt a horvát kiskereskedők, szupermarketek és élelmiszer-áruházak több mint 80 %-a csatlakozott az etikai kódexhez. Az önkéntes kódex célja, hogy biztosítsa az áruk és szolgáltatások árának stabilitását azáltal, hogy minden, a kódexet aláíró vállalkozást segít abban, hogy indokolatlan emelés nélkül, pontosan számítsa át és helyezze ki az árakat (euróban és kunában). A kódex fontos kiegészítő eszköz a horvát piacfelügyeleti hatóságok számára, hogy árelőellenőrzéseket végezzenek, és adott esetben szankcionálják a jogsértőket.

Az euróra való átállásnak a horvátországi árakra gyakorolt lehetséges hatása természetes és érthető aggodalmat kelt a közvéleményben, ahogyan az az euró bevezetésekor általában megszokott. Mivel ez volt az euró első olyan bevezetése, amelyre magas inflációs környezetben került sor, ez az aggály különösen súlyos és komoly kihívást jelentett Horvátország számára. Ezért az átlátható és méltányos átállás szempontjából döntő fontosságú volt, hogy a horvát hatóságok minden szükséges lépést megtegyenek a visszaélések megelőzése érdekében. Úgy tűnik, hogy az indokolatlan áremelkedéseknek a teljes inflációra gyakorolt hatása viszonylag csekély volt, és a rendelkezésre álló bizonyítékok előzetes értékelése alapján nagyjából megfelel a korábbi átállások során megfigyelteknek. A jelentés többek között ajánlásokat fogalmaz meg a jövőbeli átállásokra vonatkozóan azzal kapcsolatban, hogy miként lehet fokozni az árak nyomon követését, és hogyan lehet üzleti magatartási kódexet bevezetni az átállás előkészítésének korai szakaszában.

1. BEVEZETÉS

A Tanács 2022. július 12-én döntött úgy, hogy Horvátország teljesítette az euró bevezetéséhez szükséges feltételeket, és a közös valutában való részvételére vonatkozó eltérés 2023. január 1-jével hatályát veszti¹.

Horvátország a huszadik olyan ország, amely átállt az euróra. Horvátország az eurót az átállás első (1999–2002-es) hulláma óta bevezető valamennyi tagállam által alkalmazott gyakorlatot követte, és az eurót az ún. „big bang” forgatókönyv mentén vezette be, azaz az euróbankjegyek és a pénzermék az euró bevezetésének napján váltak törvényes fizetőeszközzé². A párhuzamos használat kéthetes időszaka, amelynek során mind az euróbankjegyek, mind a horvát kunabankjegyek és -érmék egyszerre voltak forgalomban, lehetővé tette a kunakészpénz fokozatos kivonását. Ez a sikeres átállás ismét azt bizonyítja, hogy elegendő rövid időszakot hagyni a párhuzamos használatra, ha az átállást kellőképpen előkészítették³.

Ez a jelentés utólagos megközelítésben foglalkozik az átállási folyamat legfontosabb szempontjaival, többek között a készpénz-átállás előkészítésével, a párhuzamos használat időszakával, az árképzéssel összefüggő visszaélések megelőzése és az érzékelt inflációs aggályok kezelése érdekében tett intézkedésekkel, az árak alakulásával és érzékelésével, valamint az euróval kapcsolatos tájékoztatással. A jelentés adott esetben a horvát hatóságok által meghozandó további lehetséges intézkedésekre vonatkozó bizottsági ajánlásokat is tartalmazza, és olyan következtetéseket von le, amelyek hasznosak lehetnek a jövőbeli átállások szempontjából.

2. AZ ÁTÁLLÁS GYAKORLATI SZEMPONTJAI

A horvátok többsége (61 %) úgy vélte, hogy az átállás zökkenőmentes és hatékony volt, míg a lakosság 88 %-a ítélte meg úgy, hogy megfelelően tájékoztatták az euróval kapcsolatban⁴. Ennek ismeretében az euróra való átállás három gyakorlati aspektusát kell részletesebben megvizsgálni: a készpénzcsere előkészületeit, a kuna- és az eurókészpénz párhuzamos használatának időszakát, valamint a kunakészpénz forgalomból való kivonását.

2.1. Előkészületek a készpénzes átállásra

Az egységes valuta bevezetésének leginkább érzékelhető eleme a készpénzcsere, mivel ez gyakorlatilag minden pénzügyi intézményt, vállalkozást és állampolgárt érint. E művelet zökkenőmentes és hatékony lebonyolításának előfeltétele a megfelelő mennyiségű eurókészpénz biztosítása valamennyi érintett fél számára, valamint az, hogy a bankok és a vállalkozások jól felkészüljenek a munkateher jelentős megnövekedésére.

¹ A Tanács (EU) 2022/1211 határozata (2022. július 12.) az euro Horvátország általi, 2023. január 1-jén történő bevezetéséről (HL L 187., 2022.7.14., 31. o.).

² Az eurót bevezető tagállamok első hulláma a „madridi forgatókönyvet” követte, amelyben hároméves (Görögország esetében egy éves) átmeneti időszakot foglalt magában.

³ Litvániában, Lettországbán, Észtországbán, Szlovákiában és Szlovéniában szintén két hetet hagytak a párhuzamos használatra, míg Máltán és Cipruson egy hónapot.

⁴ A 2023. január 16–19. közötti megkérdezésekre alapozott 518. Eurobarométer gyorsfelmérés az alábbi címen érhető el: http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/pdf/fl412_report_final_en.pdf

Az átállás előkészítése érdekében a Horvát Pénzverde 2022-ben 405 millió darab euróérmét állított elő. Az euróövezetben használt árusító automatak mintaérmékkel végzett gyakorlati alkalmassági vizsgálatai ugyan viszonylag későn kezdődtek meg, de nem vetettek fel aggályokat. 39,6 millió darab érmét használtak fel a polgároknak szánt kezdőcsomagok összeállításához, amelyek 33 db euróérmét tartalmaztak az összes horvát euróérme címletéből, 13,28 EUR értékben. Ezenkívül a pénzverde kereskedelmi kezdőcsomagokat készített a vállalkozások számára, amelyek minden címletből 525 darab, összesen 145,50 EUR értékű érmét tartalmaztak. A Horvát Nemzeti Bank továbbá 182 millió darab euróérmét vásárolt két euróövezeti ország készleteiből, és 45 millió darab euróérmét vett kölcsön egy másik euróövezeti országtól, amelyet 2023-ban fog visszaszolgáltatni. A Horvát Nemzeti Bank végül több mint 346 millió darab különböző címletű bankjegyet vett kölcsön az Osztrák Nemzeti Banktól.

2022. október 1-jén a Horvát Nemzeti Bank megkezdte a pénzügyi intézmények, azaz 783 kereskedelmibank-fiók, 1 016 horvát postahivatal és a Pénzügyi Ügynökség (FINA) 169 fiókja eurókészpénzzel való ellátását (előszállítást). Tekintettel az eurókészpénz-szállítás gyakorlatiával és nagy volumenével kapcsolatos biztonsági kockázatokra (mintegy 700 szállítás a rendes időszakban végrehajtott 60 szállításhoz képest), a Horvát Nemzeti Bank megszervezte a szokásos eszközökkel (saját tehergépkocsikkal és készpénzszállító vállalatok járműveivel) történő készpénzszállítást, valamint az érméknek a Védelmi Minisztériumtól bérelt teherautókkal történő szállítását. 2022. december 31-ig 1,14 milliárd EUR értékű euróbankjegy és 160 millió EUR értékű euróérme előszállítása valósult meg.

A pénzügyi intézmények 2022. október 1-jén kezdték el a vállalati ügyfelek rendelkezésére bocsátani az euróbankjegyeket és -érméket („rész-előszállítás”), míg az egyszerűsített rész-előszállítást igénybe vevő kisebb vállalati ügyfelek 2022 decemberében kapták meg az eurókészpénz-szállítmányokat.

2022. december 31-én a pénzügyi intézmények 76 millió EUR értékű euróbankjegy esetében valósítottak meg rész-előszállítást az ügyfelek részére. Ugyanezen időpontig a 44 millió EUR értékben biztosítottak euróérme-részelőszállítást az ügyfeleknek.

2022. december 31-én a rész-előszállítás szintje az előszállítás teljes értékének csupán 8 %-át tette ki. Ennek következtében 2023. január elején egyes bankoknál sorok torlódtak fel, amikor sok – többnyire kisebb – kiskereskedő és vállalkozás elkezdett eurókészpénzt felvenni. A horvát hatóságok tájékoztatása szerint e kiskereskedők és vállalkozások esetében a késedelmes rész-előszállítás oka valószínűleg az volt, hogy 2022 utolsó negyedévében már vonakodtak fedezetet nyújtani a bankoknak az euróbankjegyek és -érmék megfelelő mennyiségben történő megvásárlásának finanszírozására. A január eleji sorban állásokon kívül azonban nem jelentettek olyan eseményt, amikor a vállalkozásoknak, a kiskereskedőknek vagy a lakosságnak problémát okozott volna az eurókészpénz felvétele.

A lakossági kezdőcsomagok értékesítése kielégítő volt (877 952 csomagot adtak el december 31-ig), figyelembe véve, hogy egy 2022. decemberi bizottsági felmérés szerint⁵ a horvátok nagy része már az átállás előtt is rendelkezett eurókészpénzzel: 68 %-uknak volt euró-bankjegye (35 %-uk külföldi utazásból, 37 %-uk horvátországi bankban váltott) és 57 %-uknak volt euróérméje (52 %-uknak külföldi utazásból és 43 %-uknak a kezdőcsomagból).

⁵ A 2022. december 29. és 30. között Horvátországban végzett, 516. sz. Eurobarométer gyorsfelmérés, 3. o. https://economy-finance.ec.europa.eu/euro/eu-countries-and-euro/croatia-and-euro_en

Ezzel szemben a kiskereskedői kezdőcsomagok iránti kereslet visszafogottabb volt. Bár 150 000 csomagot állítottak össze, amelyek közül 125 000 előszállítás keretében került a pénzügyi intézményekhez, végül csak 37 925 csomagot értékesítettek kiskereskedőknek. A horvát hatóságok szerint ennek az alacsony keresletnek több oka is lehet. Először is, egyes vállalkozások más csatornákat is igénybe vettek a rész-előszállításhoz, amelyek e vállalkozások igényeit az euróbankjegyek és -érmék egyidejű szállításával elégítették ki. Ezenkívül több kisebb kiskereskedő az év végi elégtelen likviditás miatt nem tudott kiskereskedelmi csomagokat vásárolni, mások pedig a széfjükben nem rendelkeztek elegendő hellyel ahhoz, hogy a kunát és az eurót külön tárolják. Ezenkívül a kiskereskedői csomagok csak euróérméket tartalmaztak, euróbankjegyeket azonban nem, pedig a kiskereskedők jobban örültek volna, ha egy időben jutnak hozzá mind az euróbankjegyekhez, mind az érmékhez. Végezetül számos üzleti vállalkozás az elektronikus fizetést részesítette előnyben, néhány pedig 2023. január elején szabadság miatt bezárták az üzletüket.

A többi euróátálláshoz hasonlóan a kereskedelmi bankoknak, a FINA-nak és a postahivataloknak is nagy mennyiségű készpénzt kellett kezelniük az év végén a kiskereskedők és vállalkozások részére nyújtott rész-előszállítás, a kezdőcsomagok értékesítése és a visszaváltott kunakészpénz jóváírása miatt. A kereskedelmi bankok az átállás során megerősített létszámmal működtek, és külön erre a célra létrehozott pénztárakat is nyitottak a készpénzműveletek megkönnyítése érdekében. A megnövekedett számú pénztárnak köszönhetően nem volt szükség a nyitvatartási idő meghosszabbítására. A banki alkalmazottak többsége 2022 novembere és 2023 januárja között nem vehetett ki szabadságot. Végezetül minden bank tartott az alkalmazottai számára az euróval való munkavégzésről szóló képzést, és több mint 6 713 banki alkalmazott végezte el az átállásról szóló képzést a HNB euróval való munkavégzésre vonatkozó e-tanulási platformján keresztül. 2022. december 31-ig az összes pénzügyi intézménynél készpénzzel dolgozó valamennyi munkavállaló megszerezte a képzést igazoló bizonyítványokat.

2.2. A párhuzamos használat időszaka

A párhuzamos használat kétételes időszaka, amely alatt az euró és a horvát kuna párhuzamosan volt forgalomban, 2023. január 14-én járt le.

A legtöbb bankjegykiadó automata (ATM) 2023. január 1-jén felkészült és rendelkezésre állt az euróbankjegyek felvételére. 2022. december végén a bankjegykiadó automatákat 10 és 20 eurós, továbbá időnként 50 eurós bankjegyekkel is feltöltötték, amelyeket január 1-jétől lehetett felvenni. Az összes horvát bankjegykiadó automata 70 %-a (azaz mintegy 4 000 automatából 2 800) január 1-jén azonnal adott ki euróbankjegyeket, arányuk egy héttel később 86 %-ra nőtt. 2023. január 14. óta valamennyi bankjegykiadó automata euróbankjegyeket bocsát ki, és üzemszerűen működik.

A párhuzamos használat időszakának végéig 361 millió EUR-t vettek ki a bankjegykiadó automatákból. Ez 15 millió EUR-val kevesebb, mint a bankjegykiadó automatákból az előző év azonos időszakában felvett kunabankjegyek értéke. A csökkenés valószínűleg annak tudható be, hogy a kiskereskedők az átállási időszakban az elektronikus fizetési módszereket népszerűsítették.

2023. január 1-jén minden értékesítési helyen található (POS) terminál azonnal átállt az euróra. A párhuzamos használat időszakában a bankkártyákat 16,8 millió tranzakcióban, összesen

415,8 millió EUR értékben használták fel. 2022 januárjához képest az elektronikus fizetések alkalmazása 2023 januárjában 15,3 %-kal nőtt.

A gondos előkészületek miatt a pénzügyi intézmények, a postahivatalok és a FINA jól kezelték a párhuzamos használat időszaka alatti megnövekedett munkaterhelést. A bankok a legtöbb fiókjukban további bankjegyszámlálókat biztosítottak a készpénzszolgáltatásokhoz, és a legnagyobb és legforgalmasabb fiókokban kunaérme-befizető automátákat telepítettek.

A horvát kunát euróra váltó csatornák 846 bankfiókból, 1 016 postahivatalból és 169 FINA-fiókból álltak. A 2023. január 15-ig átváltott kunakészpénz összértéke 361,4 millió EUR volt. A kunakészpénz értékének 72 %-át bankfiókokban, 15 %-át postahivatalokban és 13 %-át a FINA-fiókokban váltották.

A Bizottság Horvátországban 2023. január 16. és 19. között végzett felmérése⁶ szerint január első hetében a megkérdezettek 81 %-a semmilyen problémát nem tapasztalt a kunakészpénz euróra váltásakor, vagy eurókészpénznek a bankban történő felvételekor. Ez az adat elmarad a néhány korábbi átállás során tapasztaltaktól, de ennek ellenére kielégítő eredmény⁷.

A fizetési műveletek során az eurókészpénz kizárólagos használatára való átállás gyors volt, és a fogyasztókat érintő súlyosabb incidensek nélkül zajlott le. Már az átállás második napján (2023. január 2.) a lakosság 29 %-a csak eurókészpénzzel teljesített készpénzes fizetést⁸. Január 7-én a megkérdezett polgárok 62 %-a már csak euróban fizetett. A párhuzamos használat időszakának végét megelőző napon ez az arány elérte a 99 %-ot⁹.

Összességében a kiskereskedelem szintén jól boldogult az átállási folyamat és a két pénznem egyidejű használatának kihívásaival. A kiskereskedők megfelelően el voltak látva eurókészpénzzel, sorok feltorlódásával összefüggő problémákról nem érkezett jelentés. Január 2-án a polgárok 81 %-a már csak euróban kapott visszajárót. Ez az arány január 13-án 99 %-ra nőtt.

2.3. A horvát kunabankjegyek és -érmék forgalomból való kivonása

Nagy készpénzigényű gazdaságként Horvátországban különös kihívást jelentett a kunakészpénz forgalomból való kivonása.

A Horvát Nemzeti Bank szerint várhatóan 500 millió darab kunabankjegyet és 1,1 milliárd darab forgalomban lévő kunaérmét fognak kellő időn belül visszajuttatni. Figyelembe véve a 2022-ben forgalomban lévő kunabankjegyek és -érmék nagy mennyiségét, a Horvát Nemzeti Bank 2022 elején megkezdte a kunakészpénz fokozatos kivonását.

Annak érdekében, hogy a kereskedelmi bankokat arra ösztönözze, hogy 2023. január 1-je előtt a kuna-többlétkészleteket készpénzközpontokban helyezték el, a Horvát Nemzeti Bank 2022 novemberétől felfüggesztette a kereskedelmi bankok készpénzletét-díjait. A különböző kommunikációs csatornákon és a médián keresztül a kereskedelmi bankok és a Horvát Bankszövetség arra kérte ügyfeleit, hogy amennyiben lehetséges, a párhuzamos használat időszakában használjanak készpénz-helyettesítő fizetési eszközöket.

⁶ Az Eurobarométer 518. sz. gyorsfelmérése, lásd a 4. lábjegyzetet.

⁷ Észtországban ez az arány 95 %, Szlovákiában 90 %, Cipruson 88 %, Máltán 85 %, Szlovéniában pedig 96 % volt.

⁸ A 2023. január 2–14. közötti megkérdezésekre alapozott 517. Eurobarométer gyorsfelmérés az alábbi címen érhető el: https://economy-finance.ec.europa.eu/euro/eu-countries-and-euro/croatia-and-euro_en

⁹ Az Eurobarométer 517. sz. gyorsfelmérése, 20. oldal.

2022 decemberéig a forgalomban lévő kuna értéke 40 %-kal csökkent 2022 januárjához képest.

A kunabankjegyek és -érmék forgalomból való kivonása időben és sikeresen megkezdődött. 2023. január 31-ig 134,6 millió darab kunabankjegyet és 230 millió darab kunaérmét vontak ki a forgalomból.

A kunabankjegyek és -érmék 2023. december 31-ig továbbra is ingyenesen válthatók át a kereskedelmi bankokban, a FINA-ban és a postahivatalokban (alkalmanként legfeljebb 100 bankjegy és 100 érme váltható át). Nagyobb számú bankjegy vagy érme átváltásáért a kereskedelmi bankok díjat számíthatnak fel. 2024. január 1-jétől a kunabankjegyeket és a kunaérméket csak a Horvát Nemzeti Banknál lehet átváltani. A bankjegyek váltása ingyenes és időben korlátlan, a kunaérmék azonban 2025. december 31-ig válthatók át.

A Horvát Nemzeti Bank a visszaküldött kunaérméket pánccszekrényekben fogja tartani, és csak 2026. január 1-jén, azaz a kunaérmék átváltás céljából történő beszolgáltatása időszakának lejártá után kezdi meg a demonetizálást. Ez azt jelenti, hogy nem lesz szükség a kunaérmék költséges mechanikus demonetizálására (például lyukasztására), mivel az érméket többé már nem lehet átváltani. Az érméket fémhulladékként vagy beolvasztás céljából fogják értékesíteni az érdeklődő vevőknek. Időközben megkezdődött a visszaküldött kunabankjegyek demonetizálása.

3. AZ ÁRKÉPZÉSSEL ÖSSZEFÜGGŐ VISSZAÉLÉSEK MEGELŐZÉSE

Az euróra való átállásnak a horvátországi árakra gyakorolt lehetséges hatása természetes és érthető aggodalmat kelt a közvéleményben, ahogyan az az euró bevezetésekor általában megszokott. Mivel ez volt az euró első olyan bevezetése, amelyre magas inflációs környezetben került sor, ez az aggály különösen súlyos és komoly kihívást jelentett Horvátország számára. Ezért az átlátható és méltányos átállás szempontjából döntő fontosságú volt, hogy a horvát hatóságok minden szükséges lépést megtegyenek a visszaélések megelőzése érdekében.

Az árak kunában és euróban való kötelező kettős feltüntetése 2022. szeptember 5-én kezdődött és 2023. december 31-ig tart. 2022 szeptembere óta a horvát hatóságok 9 horvátországi városban folyamatosan nyomon követik 103, előre meghatározott és gyakran vásárolt fogyasztási cikk és szolgáltatás árának alakulását.

Az euró bevezetésére vonatkozó üzleti etikai kódexet 2022. augusztus 16-án indították el. A kódex meghatározza az etikus magatartás elveit annak érdekében, hogy az euró megbízható és átlátható bevezetése során biztonságos környezetet teremtsen a fogyasztók számára. Célja, hogy biztosítsa az áruk és szolgáltatások árának stabilitását azáltal, hogy minden vállalkozást segít abban, hogy indokolatlan emelés nélkül, pontosan számítsa át és tüntesse fel az árakat. A kódexben foglalt hét alapelv a gyakorlati előkészületek olyan fontos elemeit is tartalmazza, mint például az árak és egyéb, pénzben kifejezett értékek helyes átváltása, a rögzített átváltási árfolyam feltüntetése, valamint a munkavállalók tájékoztatása és képzése az euró bevezetésének eljárásáról.

A kódex felkéri a vállalkozásokat, hogy kötelezzék el magukat amellet, hogy saját nyereségük érdekében nem élnek vissza az átállással, tartsák tiszteletben az átállás szabályait, és adják meg ügyfeleiknek a szükséges segítséget. Ez a korábbi átállásoknál már sikeresen alkalmazott önkéntes kezdeményezések mintáját követi. A kezdeményezéshez csatlakozó vállalkozások jogot szereznek arra, hogy a kódex vizuális azonosító címkéjét – egy logót és egy jelmondatot – az értékesítési helyeken, a szolgáltatásnyújtás helyén és a weboldalon, valamint a marketing- és promóciós tevékenységek során – például nyomtatott szórólapokon és katalógusokban, online hirdetésekben és közösségimédia-marketingben,

mobilalkalmazásokban és egyéb médiumokban – is megjelenítsék. A címke jelzi a fogyasztóknak, hogy az árakat helyesen számították ki, és hogy az adott üzleti vállalkozások megbízhatók. Amennyiben e vállalkozások nem tartják be az elveket, elveszítik a címke megjelenítéséhez való jogot.

2022 végéig több mint 900 olyan vállalat csatlakozott az üzleti etikai kódexhez, amely árukat vagy szolgáltatásokat értékesít a fogyasztóknak. 2023. február végéig 1 046 vállalkozás csatlakozott a kódexhez, ami a Horvátországban bejegyzett, árukat és szolgáltatásokat a fogyasztók részére értékesítő kiskereskedők és nagy élelmiszeráruházak 83,5 %-ának felel meg. A horvát hatóságok szerint a kereskedelmi bankok, biztosítótársaságok és más pénzügyi intézmények 100 %-a aláírta a kódexet. Mindezek alapján a kódexet aláíró valamennyi szervezet (anyavállalat, leányvállalatok és fióktelepek) értékesítési pontjain a kódexhez való csatlakozást jelző több mint 15 000 matricát osztottak szét.

Az euró bevezetéséről szóló horvát törvény és a fogyasztóvédelmi törvény alapján a horvát hatóságok figyelemmel kísérik, hogy a vállalkozások, kiskereskedők és szolgáltatók megfelelnek-e az ármegjelenítésre és -átváltásra vonatkozó követelményeknek, valamint az összes gazdasági szereplőre vonatkozó azon kötelezettségnek, hogy indokolatlanul ne emeljenek árat.

Az adóhatóságok saját kezdeményezésükre és a két jogi aktuson alapuló panaszok alapján végeznek ellenőrzéseket. 2023. február 28-ig az Állami Adóhatóság piaci és idegenforgalmi ellenőrzéseinek száma elérte a 12 355-öt, amelynek 20,3 %-a tárt fel jogsértést. A jogsértések 11,5 %-ában az adóhatóságok összesen mintegy 538 000 EUR összegű bírságot szabtak ki. A bírságok legnagyobb része a fogyasztóvédelmi törvény megsértésén alapult.

A horvát lakosság általában hasznosnak találta a kettős árfeltüntetést mint olyan eszközt, amely megkönnyíti az árak összehasonlítását és az új pénznemben való számolást. Egy 2023 januárjában végzett bizottsági felmérés¹⁰ szerint Horvátországban az emberek több mint háromnegyede (78 %) nyilatkozott úgy, hogy az átállás során hasznosnak tartja az árak kettős feltüntetését. A megkérdezett horvátok 60 %-a azonban gyakran vagy nagyon gyakran vélte úgy, hogy az árak kettős feltüntetését helyesen hajtották végre, ami az átállások közül a legalacsonyabb arány.

Az árak átváltásával kapcsolatos kérdésre a válaszadók közel fele (44 %) nyilatkozott úgy, hogy gyakran vagy nagyon gyakran találta helyesnek az árak átváltását¹¹. Ez az eredmény az utolsó euróátállások (Észtország, Lettország és Litvánia) eredményeinek tartományán belül van.

A fogyasztók az euro.hr weboldalon keresztül nyújthatnak be panaszt. A panaszokat a panasz benyújtásától számított legfeljebb 48 órán belül nyomon követik. A polgárok által felvetett aggályok főként olyan kérdésekre vonatkoznak, mint az árak feltüntetése és a kerekítési szabályok alkalmazása. Az illetékes hatóságok minden kérdést és panaszt gondosan kezelnek.

Az euró árakra és árképzésre gyakorolt hatása azonban továbbra is aggasztja a horvát polgárokat¹². Ezért ajánlott néhány hónappal meghosszabbítani az árak kettős feltüntetésének, a helyes átváltási és kerekítési szabályoknak és általában az árak alakulásának a felügyeletét.

¹⁰ Az Eurobarométer 518. sz. gyorsfelmérése, lásd a 4. lábjegyzetet.

¹¹ Az Eurobarométer 518. sz. gyorsfelmérése, lásd a 4. lábjegyzetet.

¹² Az Eurobarométer 518. sz. gyorsfelmérése, lásd a 4. lábjegyzetet.

4. AZ ÁRAK ALAKULÁSA ÉS ÉRZÉKELÉSE

Egy 2023 januárjában végzett bizottsági felmérés¹³ szerint a horvátok többsége (62 %) úgy véli, hogy az euró növelni fogja az inflációt országukban (szemben a lettek 57 %-ával és a litvánok 58 %-ával, közvetlenül az átállás után). A válaszadók negyede (25 %) vélte úgy, hogy az euróövezetbe való csatlakozás segítené Horvátországot az árstabilitás fenntartásában. Ez az arány Litvániában valamivel magasabb (26 %), Lettországon pedig alacsonyabb (19 %) volt.

A korábbi átállások megmutatták, hogy a fogyasztóközeli vállalkozások és szolgáltatók azok az ágazatok, amelyek az euróra való átállás során a leginkább hajlamosak a visszaélésszerű áremelésekre. Noha termékeik és szolgáltatásaik nem teszik ki az infláció méréséhez használt szabványosított fogyasztói kosár jelentős részét, e termékeket és szolgáltatásokat rendszeresen és nagyon gyakran egyénileg veszik igénybe vagy fogyasztják, ami nagy láthatóságot biztosít számukra. Ugyanakkor az is előfordulhat, hogy a kevésbé gyakran vásárolt áruk árának egyéb, kedvezőbb alakulása a fogyasztók számára nem lesz olyan jelentős. Ennek eredményeként az érzékelt infláció gyakran meghaladja a tényleges inflációt.

A horvát euróra való átállás kivételes, magas inflációval jellemzett környezetben nem könnyű megkülönböztetni az inflációt kiváltó jogos tényezőket azoktól az indokolatlan áremelésektől, amelyek visszaélésszerű gyakorlatnak minősülnek, amikor a kereskedők tisztességtelen módon kihasználják a fogyasztók hiányos tájékozottságát. Magas infláció idején előfordulhatnak indokolt áremelések, mint például a nyersanyagárak emelkedésével vagy a beszállítói szerződések újratárgyalásával összefüggő áremelések, amelyekre jellemzően az év végén kerül sor.

Úgy tűnik, hogy az indokolatlan áremelkedéseknek a teljes inflációra gyakorolt hatása viszonylag csekély volt, és a rendelkezésre álló bizonyítékok előzetes értékelése alapján nagyjából megfelel a korábbi átállások során megfigyelteknek. Falagiarda és mások (2023)¹⁴ szintén hasonló megállapításokra jutott. A korábbi átállások során az áremelkedések által leginkább érintett áruk és szolgáltatások alkategóriái esetében regisztrálták a legmagasabb havi áremelkedést¹⁵. Tekintettel azonban a leginkább érintett kategóriák viszonylag csekély jelentőségére és arra, hogy a többi alkategória nem volt ugyanilyen mértékben érintett, a szolgáltatások árának általános havi emelkedése 2023 januárjában 1,2 %-os volt. Összességében Horvátországban a havi HICP-infláció januárban 0,3 % maradt, februárban pedig ismét 0,3 % volt. Ez arra utal, hogy az indokolatlan áremelkedések hatása valószínűleg januárra korlátozódott.

Az indokolatlan áremelkedéseknek az inflációra gyakorolt viszonylag visszafogott általános hatása részben a horvát hatóságok által adott gyors szakpolitikai válasznak tudható be. Az ellenőrzések valóban néhány áremelés korrekcióját eredményezték, és elrettentő hatást gyakoroltak a további indokolatlan áremelésekre.

Az euró más tagállamokban történő bevezetését követően kialakult gyakorlatnak megfelelően az Eurostat értékelni fogja az áraknak az euróátállást követő alakulását Horvátországban. Az Eurostat jelentése várhatóan 2023 második felében jelenik meg.

¹³ Az Eurobarométer 518. sz. gyorsfelmérése, lásd a 4. lábjegyzetet.

¹⁴ Falagiarda, M., Gartner, C., Mužić I., Pufnik, A. (2023): *Has the euro changeover really caused extra inflation in Croatia?* (Valóban többet inflációt okozott Horvátországban az euróra való átállás?), SUERF Policy Brief, 571. szám, 2023. április.

¹⁵ Az árak 3,6 %-kal nőttek a háztartási szolgáltatások, 3,4 %-kal az éttermek, kávézók és hasonlók, 2,9 %-kal a fodrászszalonok és 2 %-kal a szabadidős és sportszolgáltatások terén. Horvátország esetében a januári HICP-emelkedési ráták 1999 óta számíthatók ki.

5. AZ EURÓVAL KAPCSOLATOS KOMMUNIKÁCIÓ

A 2022. július 12-i tanácsi határozatot követően a horvát hatóságok elindították „Az euró – a mi pénzünk” elnevezésű hivatalos kommunikációs kampányuk intenzív szakaszát. A kampány összhangban volt a nemzeti kommunikációs stratégiával, amelynek általános célja annak biztosítása volt, hogy Horvátország lakossága világos, objektív, pontos, időszerű és megfelelő tájékoztatást kapjon a kunáról az euróra való átállással kapcsolatos hatásokról és gyakorlati változásokról.

A horvát pénzügyminisztérium és az Európai Bizottság között létrejött partnerségi megállapodás és az azt követő támogatási megállapodás keretében a Bizottság a korábbi átállásokhoz hasonlóan társfinanszírozást nyújtott a kommunikációs kampányhoz (a Bizottság az elszámolható költségek legfeljebb 50 %-át, lakosonként 1 EUR-nak megfelelő összköltséget finanszírozott).

A kommunikációs kampány célja a polgárok átállással kapcsolatos tájékoztatása, megnyugtatója, továbbá a polgárokkal való kapcsolatfelvétel volt. A kampány különböző csoportokra irányult, különös hangsúlyt fektetve az olyan kiszolgáltatott és érzékeny csoportokra, mint a nyelvi kisebbségek, az idősek, a távoli és ritkán lakott térségekben élő polgárok, valamint a vakok és gyengénlátók.

A kampány különféle kommunikációs eszközök és tevékenységek kombinációját foglalta magában, többek között egy honlapot (euro.hr), televíziós és rádióhirdetéseket, óriásplakátokat, díjmentes telefonszámot, promóciós anyagokat, egy, a horvát postával együttműködésben a háztartásoknak eljuttatott brosrát (1,45 millió példány), a gyermekeknek szóló oktatási anyagokat, a különböző városokban tartott „Euró-napok” rendezvényeket, valamint a „Euro on wheel” (Utazó euró) című vándorkiállítást, amelynek az ország 27 városában voltak állomásai.

A legtöbb tevékenységet külső vállalkozókkal együttműködésben végezték, hat közbeszerzési eljárás keretében, amelyek lehetővé tették a hatóságok számára, hogy szakosodott cégek szolgáltatásait vehessék igénybe. Bár a pozitív konvergenciajelentés és az átállás között rendelkezésre álló idő rövidsége kihívásokat jelentett, a horvát hatóságok kielégítőnek ítélték a vállalkozókkal való együttműködést.

Figyelembe véve az átállásnak az árakra gyakorolt lehetséges hatásaival kapcsolatos aggodalmakat, szoros médiafigyelésre került sor, és a horvát hatóságok az átállás során ellenőrzéseket végeztek az árképzéssel összefüggő visszaélések nyomon követése és kezelése érdekében. Az ilyen kormányzati tevékenységek az átállási időszakra vonatkozó tényleges inflációs adatok február 1-jei közzétételével együtt részben enyhítették az aggályokat, legalábbis erre lehet következtetni abból, hogy csökkent az átállással összefüggő áremelésekről szóló sajtócikkek száma.

A kommunikációs kampány hozzájárult az euróra való zökkenőmentes átálláshoz, amint azt egy Eurobarométer felmérés is megerősítette, amely szerint a polgárok 88 %-a érzi magát kellően tájékozottnak az euró bevezetésével kapcsolatban; 61 % vélte úgy, hogy a folyamat zökkenőmentes és hatékony; 81 % pedig úgy nyilatkozott, hogy nem tapasztalt problémát a kunakézpénz euróra történő átváltásakor, vagy amikor az első héten készpénzt vett fel a bankból¹⁶. Ezenkívül a horvát hatóságok arról számoltak be, hogy a 2023 februárjában végzett nemzeti közvélemény-kutatások harmadik fordulója szerint a válaszadók mintegy 64 %-a támogatja az euró bevezetését, míg 30 % ellenzi azt. 91 %-uk úgy vélte, hogy kellően tájékozott

¹⁶ 518. Eurobarométer gyorsfelmérés, Horvátország az euróra való átállás után, 2023. január 26.

az euró bevezetésével kapcsolatban, 87 % a televíziót jelölte meg fő információforrásként, míg 36 % a rádiót, 38 % pedig a közösségi hálózatokat.

Amellett, hogy a Bizottság horvát nemzeti kommunikációs kampányt tanácsadással és pénzügyi forrásokkal támogatta, az átállás előtt és alatt saját kommunikációs tevékenységeket is végzett, összhangban a korábbi átállások során tett lépésekkel.

6. KÖVETKEZTETÉSEK HORVÁTORSZÁG EURÓRA VALÓ ÁTÁLLÁSÁRÓL ÉS AJÁNLÁSOK AZ EURÓRA VALÓ JÖVŐBELI ÁTÁLLÁSOKHOZ

Horvátországban a készpénzcserét jól előkészítették és megszervezték. A pénzügyi intézményeket, a vállalkozásokat és a polgárokat az átállás előtt megfelelően ellátták eurókészpénzzel.

- A jövőbeli átállások során a nemzeti pénzverdek által előállított euróérméket a lehető leghamarabb tesztelni kell az egész euróövezetben használt árusító automatákban, hogy ezáltal előre lehessen biztosítani a pénzforgalomra való alkalmasságukat, és elkerülhető legyen az érmék legyártásának és előszállításának esetleges késedelme.

Horvátországban zökkenőmentes volt a készpénzcseré. Az ATM-eket és a POS-terminálokat időben átalakították. A pénzügyi intézmények, a FINA és a postahivatalok jól kezelték a párhuzamos használat időszaka alatti többletterhelést. A kiskereskedők jól boldogultak az átállási folyamat és a két pénznem egyidejű használatának kihívásaival. Kellő mennyiségű eurókészpénzzel látták el őket, és egy bizottsági felmérés szerint már 2023. január 2-án a megkérdezett polgárok 81 %-a csak euróban kapta a visszajárót¹⁷.

A horvát átállás feltételei különösen nagy kihívást jelentettek a közelmúltbeli átállásokhoz képest, mivel erre az átállásra magas inflációs környezetben került sor. Horvátország 2022 szeptemberében kezdte meg az árak kettős feltüntetését, és a Bizottság ajánlásaival¹⁸ összhangban üzleti etikai kódexet dolgozott ki, amelyhez minden kiskereskedő, vállalkozás vagy szolgáltató csatlakozhatott.

A horvát hatóságoknak folytatniuk kell az árak intenzív ellenőrzését annak biztosítása érdekében, hogy az árakat helyesen tüntessék fel, visszaszorítsák az indokolatlan áremeléseket, és adott esetben érvényesítsék az euró bevezetéséről szóló törvény, a fogyasztóvédelmi törvény és az üzleti etikai kódex szerinti kötelezettségeket.

- A jövőbeli átállások során az árak nyomon követésének különösen intenzívnek kell lennie a leginkább veszélyeztetett ágazatok tekintetében, hogy hamar be tudják azonosítani az indokolatlan áremelkedéseket. Ez lehetővé tenné, hogy az ellenőrzések és a szakpolitika jobban tudjon koncentrálni a szabálysértőkre, ugyanakkor csökkentené a nem hivatalos bizonyítékok fontosságát, és eloszlatná a közbeszédben megjelenő megalapozatlan aggályokat.
- A jövőbeli átállások során figyelmet kell fordítani arra, hogy az üzleti etikai kódexet vagy más hasonló kezdeményezést a lehető leghamarabb vezessék be, hogy az minél több vállalkozáshoz eljusson. A kisebb és a mikrovállalkozásokat, valamint a

¹⁷ Az Eurobarométer 517. sz. gyorsfelmérése, lásd a 8. lábjegyzetet.

¹⁸ A Bizottság ajánlása (2008. január 10.) az euróra történő jövőbeli átállások megkönnyítését célzó intézkedésekről (HL L 23., 2008.1.26., 30. o.).

szolgáltatókat aktívan kell ösztönözni arra, hogy csatlakozzanak az ilyen programokhoz, mivel a tapasztalatok alapján épp ezek a vállalkozások vonakodnak leginkább a részvételtől. A nemzeti hatóságoknak növelniük kell az árellenőrök számát az átállási időszakban és különösen az év végén.

Mivel az árak kettős feltüntetése költséggel jár, és a polgárok viszonylag gyorsan elsajátítják a közös valuta használatát, a kettős árfeltüntetés kötelező időszaka egy évre csökkenthető, nem kell az átállás évében december 31-ig tartania.

- Különösen akkor, ha olyan tisztességes euróbevezetési programot hoznak létre, mint az üzleti etikai kódex, amely a lehető legtöbb vállalkozást eléri, és hatékonyan működik, az árak kettős feltüntetése a megszokott módon akkor kezdődhet, amint ismertté válik az átváltási árfolyam, és egy év után véget is érhet.

A kommunikációs és figyelemfelkeltő kampány hozzájárult Horvátország euróra való átállásának zökkenőmentes lebonyolításához. A polgárok 88 %-a úgy érezte, hogy kellően tájékozott az euró bevezetésével kapcsolatban, 61 %-uk szerint a folyamat zökkenőmentes és hatékony, 81 %-uk pedig úgy nyilatkozott, hogy nem tapasztalt problémákat a kunakézpénz euróra történő átváltásakor, vagy amikor az első héten készpénzt vett fel a bankban.

- Tekintettel arra, hogy a pozitív konvergenciajelentés és az átállás időpontja között viszonylag rövid idő telt el, a tagállamoknak az euróra való átálláshoz Horvátország tapasztalataira kell építeniük a kommunikációs igényeik közbeszerzés útján történő kielégítése terén, és a szerződést részekre kell osztaniuk, hogy a lehető legjobban tudják kezelni az esetleges késedelmeket, és felkészüljenek a rendkívüli helyzetekre.